

دانشگاه بین المللی امام رضا علیه السلام

دانشگاه علوم اداری

(گروه مدیریت)

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد مدیریت اماکن متبرکه مذهبی

ارائه زمینه‌های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی‌سازی اوقات فراغت دانش‌آموزان

استاد راهنما:

دکتر سعید جعفری

نگارنده:

علی اکبر روحی گل خطمی

تابستان ۱۳۹۹

فرم صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (فرم ۵)

شناسه: FR-۳۰
PR-۳-PG-۲

شماره ثبتی: 6361 تاریخ: 1399/05/28

به حول و قوه الهی و در سایه عنایات و توجهات خاص علی بن موسی الرضا علیه السلام در دانشگاه منسوب به نام این حضرت آقای علی اکبر روحی گل خطمی رشته مدیریت امکان متبرکه مذهبی به شماره دانشجویی ۹۷۴۱۹۶۷۴ در تاریخ ۱۳۹۹/۰۵/۱۴ ساعت ۱۶:۰۰ محل پردیس اسرار نوانست در حضور هیأت محترم داوران از پایان نامه خود با عنوان زیر دفاع نماید

تغییر عنوان: بیلی «خیر»
عنوان نهایی: ارائه زمینه های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی سازی اوقات فراغت دانش آموزان هیأت داوران پس از پرسش های لازم در زمینه علمی و تحقیقاتی ایشان، نتیجه را به شرح زیر اعلام می دارد:
۱- پایان نامه در وضع فعلی «الف» قابل قبول است «ب» با اصلاحات جزئی قابل قبول است «ج» نیاز به تصحیحاتی دارد که پس از تایید هیأت داوران قابل قبول است

سقف نمره	نمره اولیه	
	به عدد	به حروف
دانشجویان تمامی رشته ها	۱۸/۷۵	هجده و هفتاد و پنج صدم
۱۹		

۲- پایان نامه نیاز به تکمیل دارد که بعد از دفاع مجدد نمره آن اعلام خواهد شد. (صورت جلسه مجدد صادر می گردد).
۳- دانشجوی موظف است حداکثر ظرف مدت روز، اصلاحات مندرج در فرم (FR-۳-PG-۳۰) را به تایید برساند. (حداکثر مهلت مجاز ۳۰ روز)

امضاء	نام و نام خانوادگی	مرتب	نام دانشگاه	اعضای هیأت داوران
	جعفری سعید	استادیار	دانشگاه بین المللی امام رضا (علیه السلام)	استاد راهنما
	صادقیان سمانه	---		استاد داور خارجی
	مقدس علیرضا	استادیار	بین المللی امام رضا (علیه السلام)	استاد داور داخلی
	مقدس علیرضا	استادیار	بین المللی امام رضا (علیه السلام)	نماینده تحصیلات تکمیلی

مدیریت محترم تحصیلات تکمیلی

دیرینه آموزش دانشگاه
۱۳۹۹/۰۵/۲۸
مقره ۱۹/۷۵

به استحضار می رساند، نمره نهایی پایان نامه نامبرده، پس از بررسی و تایید موارد زیر مطابق جدول ذیل محاسبه گردید.
تأیید انجام اصلاحات مطرح شده در جلسه دفاع توسط استاد(ان) راهنما و استادان داور.
فرم تایید اصلاحات پایان نامه و مطابقت با شیوه نامه تدوین پایان نامه (FR-۳-PG-۳۰) به پیوست ارائه می گردد.
محاسبه نمره مقاله (مقالات) چاپ یا پذیرفته شده در مجلات و همایش های معتبر ضمن تایید استاد راهنما.
فرم مرتبط که به تایید مدیر پژوهشی رسیده است، به پیوست ارائه می گردد.
بررسی رعایت نکات و موارد شیوه نامه تدوین پایان نامه کارشناسی ارشد.

نمره اولیه		نمره دریافتی از مقاله		نمره نهایی	
به عدد	به حروف	به عدد	به حروف	به عدد	به حروف
۱۸/۷۵	هجده و هفتاد و پنج صدم	۱	یک	۱۹/۷۵	هجده و هفتاد و پنج صدم

امضای مدیر گروه

رئیس محترم اداره آموزش

لطفاً نسبت به ثبت نمره پایان نامه دانشجوی اقدام لازم صورت پذیرد.

دفتر تحصیلات تکمیلی
علی اکبر روحی گل
۱۳۹۹/۰۵/۲۸

شناسه: FR07-PR03-PG-00	فرم اظهارنامه رعایت حقوق مالکیت فکری	
<p>اینجانب علی اکبر روحی گل خطمی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت گرایش مدیریت اماکن متبرکه مذهبی دانشگاه بین المللی امام رضا علیه السلام، نویسنده پایان نامه با عنوان ارائه زمینه های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی سازی اوقات فراغت دانش آموزان به راهنمایی متعهد می شوم:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - نتایج ارائه شده در این پایان نامه حاصل مطالعات علمی و عملی این جانب است و مسئولیت صحت و اصالت مطالب مندرج را به طور کامل بر عهده می گیرم. - در خصوص استفاده از نتایج پژوهش های محققان دیگر به مرجع مورد نظر استناد شده است. - تا کنون مطالب مندرج در این پایان نامه به منظور اخذ هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری به هیچ مرجعی تسلیم نشده است. - کلیه حقوق معنوی این اثر، متعلق به دانشگاه بین المللی امام رضا (ع) است و مقالات مستخرج از پایان نامه، با یکی از دو نام زیر به چاپ خواهند رسید. <ul style="list-style-type: none"> • دانشگاه بین المللی امام رضا (ع) (دانشگاه امام رضا (ع)) • Imam Reza International University (Imam Reza University) - حقوق معنوی تمامی افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تاثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت خواهد شد. - در خصوص استفاده از موجودات زنده یا بافت های آن ها برای انجام پایان نامه، کلیه ضوابط و اصول اخلاقی مربوط رعایت شده است. - در کلیه مراحل انجام این پایان نامه که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا از آن استفاده نموده ام، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاقی انسانی رعایت شده است. 		
<p>تاریخ و نام و نام خانوادگی دانشجو علی اکبر روحی گل خطمی امضاء دانشجو </p>		
<p>مالکیت نتایج و حق نشر</p> <ul style="list-style-type: none"> • کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) به دانشگاه بین المللی امام رضا علیه السلام تعلق دارد و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست. • استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست. 		

چکیده

توانمند سازی دانش آموزان برای زیست مومنانه و انقلابی در دنیای معاصر یکی از اهداف بنیاد فرهنگی رضوی به شمار می آید. در این راستا علاوه بر برنامه‌هایی که در طی سال تحصیلی به عنوان فعالیت‌های فوق برنامه انجام می‌گردد، فعالیت‌هایی نیز در تعطیلات تابستان در جهت غنی‌سازی اوقات فراغت دانش آموزان صورت می‌گیرد. پژوهش حاضر با هدف معرفی ارایه زمینه‌های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی‌سازی اوقات فراغت دانش آموزان انجام شده است. مشارکت کنندگان در این پژوهش بصورت هدفمند انتخاب شده و ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه از نوع نیمه ساختار یافته است. افراد مصاحبه شونده، مدیران فرهنگی آستان قدس رضوی، فعالان فرهنگی و تربیتی مشهد مقدس و اداره کنندگان بنیاد فرهنگی رضوی می‌باشند که به روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند، بعد از انجام ۴۰ مصاحبه و رسیدن به اشباع نظری؛ با استفاده از رویکرد گراند تئوری (نظریه‌پردازی داده بنیاد) به تحلیل مصاحبه‌ها و ارائه مدل پرداخته است. داده‌ها به کمک نرم‌افزار کیفی MAXQDA تجزیه و تحلیل شده است. مدل پارادایمی استخراج شده نشان می‌دهد که با توجه به روند پژوهش، شرایط زمینه‌ای (برنامه جامع و کنترل و نظارت) همراه با شرایط مداخله‌گر (توجه به نیازها و جنسیت مقاطع تحصیلی، رویکرد ویژه در بهره‌گیری از فضای مجازی، تربیت نیروی انسانی مدارس، نگرش والدین) برنامه ریزی مطلوب را ایجاد می‌کند و در این میان راهبردهای آگاه‌سازی سازمانی، آگاه‌سازی فردی، ضرورت توجه به مخاطب، ویژگی‌های کیفی محتوا، بازتعریف و توجه ویژه به فوق برنامه، استفاده از ظرفیت‌های برون مدرسه‌ای و بازتعریف الزامات و اصول تربیت از منظر دینی عواملی هستند که این روند را تسریع می‌بخشند. این فرآیند پیامدهایی نظیر بهبود مستمر عملکرد و اصلاح الگو را در پی دارد.

واژگان کلیدی: بنیاد فرهنگی رضوی، غنی‌سازی اوقات فراغت، دانش آموز، نظریه‌پردازی داده بنیاد

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱. مقدمه	۲
۲-۱. بیان مسئله پژوهش	۳
۱-۲-۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	۴
۳-۱. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش	۵
۴-۱. هدف پژوهش	۶
۱-۴-۱. هدف اصلی	۶
۵-۱. سوال پژوهش	۶
۱-۵-۱. سؤال اصلی	۶
۶-۱. قلمرو تحقیق	۶
۱-۶-۱. قلمرو موضوعی	۶
۲-۶-۱. قلمرو مکانی	۶
۳-۶-۱. قلمرو زمانی	۶
۷-۱. نوآوری پژوهش	۷
۸-۱. بهره وران انجام این پژوهش	۷
۹-۱. خلاصه مطالب (چارچوب کلی ساختار پژوهش)	۷
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق.....	۹
۱-۲. مقدمه	۱۰
۲-۲. مبانی نظری	۱۰
۲-۲-۱. مفهوم اوقات فراغت	۱۰
۲-۲-۲. تعریف اوقات فراغت	۱۱
۲-۲-۳. مفهوم غنی سازی اوقات فراغت	۱۱
۲-۲-۴. فعالیت های فوق برنامه یا فعالیت های غیررسمی	۱۲
۲-۲-۵. اوقات فراغت از دیدگاه اسلام	۱۲
۲-۲-۶. اوقات فراغت و چند مفهوم دیگر	۱۴
۲-۲-۱. اوقات فراغت و تفریح	۱۴
۲-۲-۲. اوقات فراغت و بازی	۱۴
۲-۲-۳. اوقات فراغت و بیکاری	۱۴
۲-۲-۷. اوقات فراغت از دیدگاه اسلام	۱۵
۳-۲. پیشینه پژوهش	۱۷

۱۷	۱-۳-۲. پیشینه داخلی
۱۹	۲-۳-۲. پیشینه خارجی
۲۲	۴-۲. جمع بندی از پیشینه (نتیجه گیری)
۲۷	فصل سوم: روش تحقیق
۲۸	۱-۳. مقدمه
۲۹	۲-۳. روش و طرح کلی تحقیق
۲۹	۱-۲-۳. نوع و روش پژوهش
۳۰	۲-۲-۳. نظریه پردازی داده بنیان (grounded theory)
۳۰	۱-۲-۲-۳. معنا و تعاریف نظریه پردازی داده بنیاد
۳۱	۲-۲-۲-۳. فرآیند نظریه پردازی داده بنیاد
۳۱	۳-۲-۲-۳. انتخاب نظریه پردازی داده بنیاد به عنوان استراتژی پژوهش
۳۲	۴-۲-۲-۳. در نظر گرفتن یک فرآیند برای بررسی و مطالعه
۳۲	۵-۲-۲-۳. انجام نمونه برداری نظری
۳۳	۶-۲-۲-۳. کد گذاری داده ها
۳۳	۱-۶-۲-۲-۳. کد گذاری باز
۳۳	۲-۶-۲-۲-۳. کد گذاری محوری
۳۴	۷-۲-۲-۳. استفاده از کد گذاری انتخابی و خلق نظریه
۳۴	۸-۲-۲-۳. نگارش و ارائه نظریه
۳۵	۳-۳. جمع آوری دادها
۳۶	۴-۳. جامعه، نمونه و روش نمونه گیری
۳۶	۱-۴-۳. جامعه مورد مطالعه
۳۶	۵-۳. روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۳۷	۶-۳. روش مصاحبه
۳۸	۱-۶-۳. سوالات مصاحبه
۳۹	۲-۶-۳. ویژگی افراد مصاحبه شونده به تفکیک سازمان های تخصصی
۴۰	۷-۳. روایی و پایایی ابزار پژوهش
۴۱	۸-۳. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده ها
۴۱	۹-۳. خلاصه مطالب
۴۳	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها
۴۴	۱-۴. مقدمه
۴۴	۲-۴. مشخصات افراد مصاحبه شونده

- ۴-۲-۱. تعیین میزان اهمیت شاخص‌ها ۴۵
- ۴-۳. فرایندشناسایی اجزای مدل پارادایمی ۴۹
- ۴-۳-۱. شرایط علی ۴۹
- ۴-۳-۱-۱. برنامه ریزی ۴۹
- ۴-۳-۲. عدم وجود مدل و الگو ۵۰
- ۴-۳-۳. فقدان استمرار ارتباط ۵۰
- ۴-۳-۲. شرایط زمینهای ۵۱
- ۴-۳-۱-۲. برنامه جامع ۵۱
- ۴-۳-۲-۲. کنترل و نظارت ۵۱
- ۴-۳-۳. شرایط مداخله گر ۵۲
- ۴-۳-۳-۱. توجه به نیازها و جنسیت مقاطع تحصیلی ۵۲
- ۴-۳-۳-۲. رویکرد ویژه در بهره‌گیری از فضای مجازی ۵۲
- ۴-۳-۳-۳. تربیت نیروی انسانی مدارس ۵۳
- ۴-۳-۳-۴. نگرش والدین ۵۳
- ۴-۴. راهبردها و کنشهای مرتبط ۵۳
- ۴-۴-۱. آگاه‌سازی سازمانی ۵۳
- ۴-۴-۲. سازماندهی ۵۴
- ۴-۴-۱-۲. حمایت ۵۴
- ۴-۴-۲-۲. هدایت ۵۵
- ۴-۴-۳. آگاه‌سازی فردی ۵۵
- ۴-۴-۱-۳. تغییر رفتار ۵۵
- ۴-۴-۲-۳. اصلاح نگرش ۵۵
- ۴-۴-۳-۳. توسعه فردی ۵۶
- ۴-۴-۴. ضرورت توجه به مخاطب شناسی ۵۶
- ۴-۴-۱-۴. نیازسنجی ۵۶
- ۴-۴-۲-۴. بازتعریف نقش تربیتی والدین ۵۶
- ۴-۴-۵. ویژگی‌های کیفی محتوا ۵۷
- ۴-۴-۱-۵. توجه ویژه به توسعه فرهنگ کتابخوانی ۵۷
- ۴-۴-۲-۵. توجه به زمینه شادی و نشاط ۵۸
- ۴-۴-۳-۵. کسب مهارت‌های زندگی ۵۸
- ۴-۴-۶. بازتعریف و توجه ویژه به فوق برنامه ۵۸

۵۸.....	۷-۴-۴. بهره‌گیری از ظرفیت‌های برون مدرسه ای
۵۹.....	۴-۴-۸. بازتعریف الزامات و اصول تربیت از منظر دینی
۵۹.....	۵-۴. پیامدها
۵۹.....	۱-۵-۴. بهبود مستمر عملکرد
۶۰.....	۲-۵-۴. اصلاح الگو
۶۲.....	۶-۴. ارتقای کیفیت برنامه‌گنی‌سازی اوقات فراغت دانش‌آموزان
۶۳	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۶۴.....	۱-۵. مقدمه
۶۴.....	۲-۵. نتیجه‌گیری
۶۶.....	۱-۲-۵. بهبود مستمر عملکرد
۶۶.....	۲-۲-۵. اصلاح الگو
۶۷.....	۳-۵. مقایسه تحقیقات و نتایج موافق و مخالف با نتایج حاصل از یافته‌ها
۶۸.....	۴-۵. محدودیت‌های تحقیق
۶۸.....	۵-۵. پیشنهادهای برخاسته از تحقیق
۶۹.....	۶-۵. پیشنهادها
۷۱.....	منابع
۷۶.....	پیوست‌ها
۷۶.....	پیوست الف: معرفی بنیاد فرهنگی رضوی
۷۹.....	پیوست ب: تصاویر نرم افزار maxqda
۸۰.....	پیوست ج: متن مصاحبه‌ها و کدهای استخراج شده

فهرست شکل‌ها

- شکل ۳-۱- فرآیند نظریه‌پردازی داده بنیاد ۳۵
- شکل ۴-۱- رابطه بین مقوله اصلی و سایر مقوله‌ها ۶۱
- شکل ۴-۲- مدل پارادایمی ۶۲

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۱- سازمان‌ها، نهادها، مجموعه‌ها و اشخاص ذی‌نفع از نتایج این پژوهش ۷
- جدول ۱-۲- مقایسه نحوه گذراندن اوقات فراغت در میان دانشجویان تهران ۱۸
- جدول ۲-۲- جمع بندی پیشینه تحقیق ۲۲
- جدول ۱-۳- ویژگی‌های افراد مصاحبه شونده به تفکیک سازمان‌های تخصصی ۳۹
- جدول ۱-۴- معرفی و سابقه افراد مصاحبه شونده ۴۴
- جدول ۲-۴- کدها، مقولات و مقوله محوری ۴۵

فصل اول کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه

موضوع اوقات فراغت از جمله مسائلی است که همیشه مورد بحث و بررسی صاحب نظران علوم تربیتی، روانشناسان، جامعه شناسان و تمام افرادی که در حوزه تعلیم و تربیت خود را سهم می‌دانند، بوده است. فعالیت‌های اوقات فراغت دوران نوجوانی عموماً برای رفتارهای اوقات فراغت در دوران بزرگسالی بسیار مهم تلقی گردیده است (خواجه نوری ۱۳۸۷، به نقل از محمد عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۲).

واژه فراغت در فارسی به معنی آسودگی و آسایش از کار و شغل است و فرد در این اوقات می‌خواهد به اشتغالی بپردازد که با کمال میل به آن علاقه نشان می‌دهد، خواه به منظور استراحت، خواه برای ایجاد تنوع. در مفهوم اوقات فراغت، رضایت، انگیزه و انتخاب نقش اساسی دارد. در حقیقت بارزترین ویژگی اوقات فراغت این است که انسان از روی رضایت باطنی و با انگیزه شخصی، از میان مجموعه متنوع و گسترده‌ای از فعالیت‌ها به اختیار خویش یکی را بر می‌گزیند (دامرودی، ۱۳۸۹).

نحوه گذران اوقات فراغت دانش آموزان که قشر عظیمی از جمعیت کشور را تشکیل داده است، یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که مورد توجه مسئولین کشور قرار گرفته است. بالاخص با تعطیلات مدارس و آغاز سه ماهه تعطیلات تابستان از سوی دستگاه‌های مختلف فرهنگی و اجرایی لزوم طرح برنامه‌ای صحیح و منطقی، که منطبق بر نیازها و علایق افراد باشد، انکارناپذیر است. پژوهش‌های مربوط نشان می‌دهد که با پیشرفت و صنعتی شدن جوامع، اوقات فراغت نیز افزایش می‌یابد (دامرودی، ۱۳۸۹).

عصر ارتباطات و انفجار اطلاعات، فعالیت جهانی شدن را تسریع کرده و به دنبال آن تغییراتی را در فرهنگ بومی جوامع به وجود آورده است. از جمله اینکه، چگونگی گذران اوقات فراغت تعدادی از افراد جامعه مانند نوجوانان و جوانان جامعه فعلی دستخوش تغییرات جدی شده است. از آنجایی که انسان‌ها به علت اجتماعی بودنشان در تعامل با یکدیگر بوده و همچنین با نهادهای مختلف اجتماعی و فرهنگی در ارتباط اند، در این تعامل واقعیت‌های اجتماعی را با توافقی یکدیگر می‌سازند. بنابراین، افراد هم از یکدیگر و هم از تغییرات فرهنگی تأثیر می‌گیرند (منادی، ۱۳۸۸)، از جمله این تغییرات فرهنگی، چگونگی گذران اوقات فراغت در افراد جامعه است که از یک مقطع زمانی به زمان دیگر، تغییر یافته است (پاک سرشت، ۱۳۸۵)، به عبارتی، اوقات فراغت تا حدودی جهانی شده است به عنوان مثال، استفاده از ورزش‌های (گلف، تنیس و...) و امکاناتی مانند کامپیوتر و اینترنت در بیشتر جوامع در حال جهانی شدن است. می‌توان گفت، سیکل تغییر فرهنگ بومی یا سرمایه‌های فرهنگی و نمود شکل جدید سرمایه‌های فرهنگی در فعالیت‌هایی مانند اوقات فراغت شکل گرفته است (منادی، ۱۳۸۸). با توجه به اینکه ایران کشوری بسیار جوان است و جوانان آینده سازان فردای جامعه و والدین فرزندان فردا خواهند بود، توجه به فعالیت‌های فعلی آنان حائز اهمیت بوده و بر مسئولین و متخصصان این حوزه است که به سادگی از کنار فعالیت‌های فرهنگی غیر بومی آنان نگذرند.

یکی از زمان‌های مهم اوقات فراغت دانش آموزان فصل تابستان است و آغاز تعطیلات تابستان، دغدغه برنامه ریزی والدین برای غنی‌سازی اوقات فراغت فرزندانشان نیز آغاز می‌شود و ذهن آنان را درگیر خود می‌کند که وجود فضای مجازی نیز در این بین نگرانی والدین را دوچندان کرده است. غنی‌سازی اوقات فراغت یکی از راهکارهای مؤثر در ایجاد آرامش و سلامت روانی دانش آموزان بوده که به بروز خلاقیت‌ها و استعدادهای هر چه بیشتر آنان منجر می‌شود، از این رو فرهنگ سازی به منظور استفاده بهینه از این اوقات ضمن ارتقا بهره‌وری به افزایش نشاط آنان کمک می‌کند.

با توجه به اینکه محقق حدود ۱۳ سال است در حوزه فرهنگی و در برنامه ریزی فرهنگی و آموزشی اوقات فراغت در سطح مراکز فرهنگی سطح شهر مشهد مقدس و موسسات فرهنگی آستان قدس رضوی نقش دارد، این دغدغه را دنبال می‌کند که به چه راهکارها و زمینه‌هایی جهت توانمند کردن دانش آموزان برای زیست مومنانه و انقلابی در دنیای معاصر در حوزه غنی‌سازی اوقات فراغت می‌توان دست یافت.

۱-۲. بیان مسئله پژوهش

غنی‌سازی اوقات فراغت پدیده‌ای چند بعدی و مفهومی گسترده است و آنگاه که با جوانان و نوجوانان و انگیزه‌های اجتماعی و فعالیت‌های سازندگی قرین می‌شود، بر پیچیدگی آن افزوده می‌شود. به طوری که بهره‌گیری از اوقات فراغت جوانان به عنوان بستری برای انجام فعالیت‌های سازندگی، بازسازی، رفع محرومیت‌ها، توسعه خدمات اجتماعی و امور عام‌المنفعه، امکان بسیج فراگیر را برای تحقق اهداف نظام اجتماعی فراهم می‌کند. بسیاری بر این باورند که در این بستر امکان پاسخگویی به نیازهای تفریحی و فراغتی جوانان بیشتر فراهم گردد و غنی‌سازی اوقات فراغت محقق می‌شود، به طوری که رشد فردی و اجتماعی در تعامل مؤثر و متقابل جوانان با جامعه حاصل می‌شود. یکی از مسائلی که پیوسته نظر جامعه‌شناسان و صاحب نظران علوم اجتماعی از جمله مسئولان تعلیم و تربیت را به خود معطوف داشته، موضوع غنی‌سازی اوقات است. شعار وقت طلاست همواره در اغلب جوامع مطرح بوده و تفکر و تدبیر در اوقات فراغت و توجه به نحوه تنظیم غنی‌سازی این اوقات در کشورهای صنعتی بیش از دیگر کشورها رواج روز افزون یافته است. یکی از مهمترین دلایل موفقیت کسی که در کنار دیگران و در همان محیط و با همان شرایط زندگی کرده است. و اکنون در میان گروه خود تبدیل به شخصیت برجسته‌ای شده این است که از فرصت‌های فراغت خود نهایت استفاده را کرده و این اوقات فراغت را به سمت جاودانگی سوق داده است. اکنون می‌خواهیم بدانیم که دانش آموزان، اوقات فراغت خود را چگونه سپری می‌کنند و آیا دقایق و ثانیه‌های جوانان آینده‌ساز، قطره قطره به مرداب می‌ریزد یا به دریای خروشان و موج؟ (فخیمی، ۱۳۷۴، به نقل از علی نقی اقدسی و همکاران، ۱۳۹۰).

اوقات فراغت علی‌رغم اینکه در گذشته یک مسئله غیر رسمی و تا حدودی فردی محسوب می‌شد، اما امروزه بسیاری از اندیشمندان اجتماعی بر این باورند که اوقات فراغت پدیده‌ای جمعی، پیچیده و چند بعدی (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی) است. و استفاده از نیروی آن جمعیت برای انتقال ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی به نسل‌های بعدی، یک فرصت

فرهنگی محسوب می‌شود. به طوری که در فرآیند مدیریت و پوشش آن می‌توان ضمن واکنش‌سازی جوانان و نوجوانان در مقابل انحرافات، آسیب‌ها و توطئه‌های فرهنگی، مشارکت فعال و مؤثر آنان را برای تحقق آرمان‌ها و اهداف اجتماعی در آینده بلند مدت به صورت ذهنی و عملی جذب نمود. پر واضح است که اوقات فراغت در دوران جدید به عنوان یک فرصت فرهنگی می‌تواند تبدیل به فضایی مؤثر برای مشارکت و تعامل هر چه بیشتر نسل جوان با جامعه باشد. بنابراین غنی‌سازی اوقات فراغت دانش آموزان و جوانان یک موضوع محوری در تمام جوامع می‌باشد (مدنی، ۱۳۷۲)، به نقل از علی نقی اقدسی و همکاران، ۱۳۹۰).

اوقات فراغت را می‌توان مهمترین و دلپذیرترین اوقات بشر دانست. این اوقات برای مؤمنان لحظه‌های نیایش با معبود، برای عالمان ساعات توفیق و تفکر و برای هنرمندان زمان ساختن و ابداع می‌باشد و در عین حال برای عده‌ای نیز این اوقات به جای فراغت، ملال‌آورترین لحظات است. وجود ضرب‌المثل‌هایی چون شیطان همیشه برای دست‌های خالی کار بدی می‌یابد (بیکاری مادر بیماری است)، ضرورت توجه به غنی‌سازی اوقات فراغت و چگونگی گذران آن را یادآور می‌شود. اهمیت یافتن فراغت در جامعه امروز آن چنان محسوس و ملموس است که با اندک توجهی به انتظارات و روحیات مردم می‌توان به آن پی برد. درخواست‌های مردم جهت ایجاد مؤسسات و امکاناتی که به فراغت مربوط می‌شوند مثل پارک، کتابخانه، فضای سبز، تنوع در برنامه‌های رادیو و تلویزیون، ایجاد امکانات ورزشی و... و همین طور ابراز خستگی، فرسودگی و ضعف اعصاب از طرف مردم در زمان ما اهمیت دوران ایام فراغت و توجه به آن را نشان می‌دهد. طبیعی است که نیاز به اوقات فراغت مربوط به یک قشر خاص نیست خصوصاً از آنجایی که کشور ما در ردیف جوان‌ترین کشورهای دنیا با میانگین سنی ۱۶ سال می‌باشد. در ایران نیز پژوهش‌های انجام شده حکایت از آن دارد که عامل بسیاری از موارد شدید انحرافات در میان نوجوانان و جوانان، بی‌برنامه‌گی در گذران اوقات فراغت است. تغییرات ساختاری جمعیت در کشور ما خصوصاً کاهش جمعیت روستایی و افزایش جمعیت شهری، باعث تغییر الگوی مصرف، تنوع نیازها و پیچیده شدن مسائل آن گردیده و بی‌شک نتایجی چون افزایش مطالبات و توقعات و عدم ارضای نیازها را در پی خواهد داشت. همین طور از آنجا که در ساختار توسعه شهری کمتر به مسأله اوقات فراغت جوانان پرداخته شده است، با توسعه شهرنشینی به افزایش بحران در گذراندن اوقات فراغت می‌انجامد (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱).

۱-۲-۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

در حوزه تعلیم و تربیت، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، نقشه راه تحول آموزش و پرورش برای تحقق چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ است. مدرسه در سند تحول بنیادین کانون تغییر، تحول و نشاط در محله است و از این لحاظ می‌بایست رویکرد مدرسه از انتقال صرف دانش در مدرسه به سمت تقویت ابعاد تربیتی تغییر نماید. طبق مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ساحت‌های شش‌گانه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش عبارت هستند از ساحت تربیتی اعتقادی،

عبادی و اخلاقی، ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، ساحت تربیت علمی و فناوری، ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، ساحت تربیت زیستی و بدنی و ساحت تربیت زیبایی شناختی و هنری می‌باشد.

در مساله تربیت دانش آموزان، ساحت‌های شش گانه سند تحول بنیادین را باید مدنظر گرفت و در این راستا به سمت ایجاد نشاط و پویایی در طراحی برنامه‌های طرح اوقات فراغت حرکت کنیم.

لذا محقق در این پژوهش به دنبال ارائه زمینه‌های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی‌سازی اوقات فراغت دانش آموزان می‌باشد.

۱-۳. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

نوجوانی، زمان شکل‌گیری شخصیت آدمی و پیش از سخت شدن تنه هویتی انسان، دورانی است که موفقیت و یا عدم آن را در فراروی ما رقم می‌زند. نوجوان در این دوران از پوسته کودکی خودش فرار کرده و به دنبال یافتن حقایق بیشتری از این عالم خلقت است و در این راه به ابزارهای مختلفی چنگ می‌زند به همین دلیل تربیت نوجوانان باید در راستای شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های آنها باشد تا در آینده جامعه ما دارای مدیران خلاق و عزتمند باشد. کار در حوزه نوجوانان با حساسیت‌های بسیاری رو به رو است، در این سن ذهن پرسشگر و خلاق نوجوان هیچ پیش شرطی را قبول نکرده و مباحث فکری و اعتقادی را زیر و رو می‌کند و در صورت یافتن پاسخ، بی‌هیچ تکبری آن را می‌پذیرد و اگر جوابی منطقی پیدا نکند، برای همیشه آن را رد خواهد کرد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و ۸ سال دفاع مقدس، جامعه ما بویژه نوجوانان و جوانان مورد هجوم شدید فرهنگی غرب قرار گرفتند که متأسفانه علی‌رغم توصیه‌ها و تذکرات فراوان مقام معظم رهبری مبنی بر ناتوی فرهنگی، مسئولین با عدم شناخت صحیح از راه‌های مقابله و واکنش‌های جامعه اقدامی متناسب و در خور این حجم از فعالیت‌های ضد دینی و ضد ایرانی غربی‌ها انجام نداده که در حال حاضر شاهد نتایج مخرب آن در جامعه هستیم.

با وجود سابقه قابل توجه در حوزه تربیت اسلامی، در نظریه‌پردازی و همچنین بروزرسانی الگوهای بومی و روش‌های تربیتی چندان پیشرو نبوده‌ایم و آنچنان که نیاز است، در این زمینه نتوانسته‌ایم الگوسازی کنیم. چه بسا بتوان ادعا نمود که نظر و عمل تربیت دینی در جامعه ما امری مغفول است که به آن چنان که شایسته و لازم است، توجه نشده است. شاهد این امر، پرسش‌ها و خلأهای بسیاری است که در تعلیم و تربیت اسلامی با آن مواجهیم و پاسخ و الگوهای عملی قابل توجهی برای این پرسش‌ها نداریم. البته در تربیت دینی، عرصه عمل و تجربه جلوتر از عرصه نظر بوده است و سرمایه‌ها و انباشته‌هایی در این حوزه داریم که پالایش و فرآوری آن‌ها به ویژه «تجربیات موفق آزموده شده» می‌تواند در کوتاه مدت و میان مدت پاسخگوی نیازهای جامعه ما باشند. هر چند در نهایت بی‌نیاز از نظروزرزی و ایده‌پردازی نیستیم و به آن وجه حتماً باید پرداخت. لذا با توجه به رویکرد آستان قدس رضوی مبنی بر اهمیت تربیت دینی و نقش‌آفرینی در این عرصه برای کمک به رفع کاستی‌ها می‌توان گفت، آستان قدس رضوی به عنوان یک نهاد بزرگ دینی در سطح جهان اسلام، در

سال‌های اخیر رویکرد تربیتی را با جدیت بیشتری در دستور کار قرار داده و به تقویت آن پرداخته است. راه‌اندازی و ایجاد فضاهای آموزشی و تربیتی مانند مدارس امام رضا (علیه السلام)، مراکز پژوهشی تربیتی و اردوگاهی در همین راستا بوده است. البته اخیراً رویکرد آستان قدس از ورود سخت‌افزاری به عرصه تعلیم و تربیت به رویکرد نرم‌افزاری و مدل‌سازی تغییر کرده که طراحی و راه‌اندازی «پردیس تربیتی توانا» هم با همین منظر بوده است. پردیس تربیتی توانا وابسته به بنیاد فرهنگی رضوی ذیل تربیت اسلامی در معنای وسیع آن، در راستای تحقق مأموریت‌های مدل‌سازی تربیتی فعالیت می‌نماید (همتی فر ۱۳۹۸).

بنیاد فرهنگی رضوی که متولی اداره مدارس امام رضا (علیه السلام) می‌باشد، وظیفه اصلی تعلیم و تربیت را در آستان قدس رضوی دارد و شعار محوری توانمند شدن برای زیست مومنانه و انقلابی در دنیای معاصر را دنبال می‌کند و موضوع نقش-آفرینی اجتماعی که خاصیت هویت‌سازی و توانمند شدن دانش‌آموزان برای دنیای واقعی را فراهم می‌آورد را در دستور کار خود دارد (باغکلی، ۱۳۹۸). برنامه‌ریزی صحیح در موضوع اوقات فراغت می‌تواند به عملی شدن نقش آفرینی اجتماعی دانش‌آموزان کمک به‌سزایی کند.

لذا با توجه به خلاء فرهنگی-تربیتی موجود در حوزه نوجوان و جوان، با درک وضع موجود و برنامه‌ریزی مدون و پیشرفته می‌توان زمینه‌های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح اوقات فراغت دانش‌آموزان را طراحی نمود.

۴-۱. هدف پژوهش

۴-۱-۱. هدف اصلی

ارائه زمینه‌های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی‌سازی اوقات فراغت دانش‌آموزان

۵-۱. سوال پژوهش

۵-۱-۱. سؤال اصلی

چه زمینه‌هایی در ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح اوقات فراغت دانش‌آموزان نقش دارند؟

۶-۱. قلمرو تحقیق

۶-۱-۱. قلمرو موضوعی

در پژوهش حاضر به شناسایی زمینه‌های ارتقای عملکرد بنیاد فرهنگی رضوی در طرح غنی‌سازی اوقات فراغت دانش‌آموزان پرداخته است.

۶-۱-۲. قلمرو مکانی

مکان مورد نظر برای انجام پژوهش حاضر در شهر مشهد مقدس می‌باشد.

۶-۱-۳. قلمرو زمانی

این پژوهش در بازه زمانی دی ماه ۱۳۹۸ تا مرداد ماه ۱۳۹۹ انجام گردیده است.